

Una altra Europa és possible

Carles Riera* | carlesriera@ciemen.cat

VISTA PRÈVIA

A diferència d'altres països d'Europa, als Països Catalans difícilment trobem moviments socials i polítics antieuropeïstes. Ans al contrari. Ens creiem Europa i hi volem participar en primera persona. Som conscients que és el nostre present i el nostre futur. Però una altra cosa és que aquesta realitat ens convenci. L'Europa actual no està al servei dels pobles i les persones que la configuren. Per això, aquesta no és la nostra Europa. Però lluny de conformar-nos, volem contribuir a transformar-la per construir una Europa més democràtica, més social, més cohesionada, més diversa i més solidària.

Una Europa que no hauria de ser

L'expectativa d'un nou ordre internacional i d'un nou equilibri geopolític basats en la justícia, la democràcia i la pau entre els pobles, encara no assolits des de la caiguda del mur de Berlín (1989), quan aquest plantejament va esdevenir central en els discursos sobre la nova política internacional, no es veurà satisfeta sense una Europa unida i forta.

La caiguda del mur va certificar el pas a un món multipolar, procés que no ha deixat de confirmar-se d'aleshores ençà i en què la gran absent és Europa. La incapacitat europea per exercir un paper determinant en conflictes com els de l'antiga Iugoslàvia o de Palestina demostra una feblesa en el terreny internacional que és resultat de la seva manca de cohesió i de consistència internes. L'intervencionisme dels Estats Units d'Amèrica (EUA) a la Mediterrània i en el si de la pròpia Europa, en funció dels seus interessos i sota el pretext de la complicitat i de l'ali-

* Vicepresident del CIEMEN

La persistència i la preeminència dels actuals estats nació dificulta que Europa sigui un contenidor polític cohesionat, inclusiu i articulador de la veritable diversitat europea

ança, ocupa el buit que aquesta deixa. En aquest escenari és més determinant el projecte que els EUA tenen per a Europa que els que ella té per a si mateixa, condemnada, per ara, al seguidisme. El paper dominant de l'atlantisme és avui un obstacle per a Europa i un ajornament del seu propi projecte.

Podríem dir que en el nou escenari internacional destaquen la renovació del paper dels EUA de la mà de Barack Obama (1961), la força i presència creixents de la Xina, l'Índia, Rússia, Iran, Sud-àfrica i Brasil, els processos d'unitat africana i llatinoamericana o, fins i tot, de la regió del Pacífic, i les noves aliances entre l'Àsia, l'Àfrica i l'Amèrica Llatina, així com la persistent dificultat d'Europa per construir-se a si mateixa i per jugar un paper sòlid i creïble en l'escena internacional.

Cal parar compte, però, en el ritme desigual dels progressos en la construcció europea segons que es tracti d'unes o altres de les seves dimensions. Mentre han avançat considerablement els processos d'articulació a escala militar, policial i econòmica, l'articulació política ha experimentat progressos francament menors. Tanmateix, tampoc no cal fer-se grans il·lusions pel que fa a la unitat econòmica, ja que aquesta s'ha demostrat també feble tant en la seva capacitat de preveure i prevenir l'actual crisi econòmica com en la de donar-hi una resposta unitària i eficaç.

Aquests desequilibris i febleses posen de manifest que les elits que dirigeixen Europa estan més compromeses amb projectes i interessos globals que en la construcció

d'un escenari específicament europeu. Les classes dirigents europees cerquen més assegurar la seva pertinença a un conglomerat polític, econòmic i militar hegemònic a escala mundial, que no pas a un nou projecte europeu que pugui contribuir a una governança global veritablement democràtica, justa i multipolar.

Avui, els compromisos i interessos relacionats amb l'atlantisme, el sionisme, les transnacionals, el complex militar-industrial, el control dels epicentres i frontisses de la geopolítica mundial, l'economia financera, el poder mediàtic i el control dels recursos estratègics, científics i tècnics, dominen l'agenda d'aquest conglomerat al servei de l'actual model de desenvolupament i dels seus principals beneficiaris. Les elits europees posen els seus esforços més en la participació en aquesta agenda a escala mundial que no pas a construir-ne una de nova des d'una lògica europeïsta.

L'altre gran fre al progrés d'un projecte europeu sòlid és la pervivència dels estats nació. El nacionalisme dels estats i el seu corporativisme són un obstacle permanent a la construcció d'una Europa unida i políticament forta. La feblesa de les institucions polítiques europees i les grans dificultats per a avançar cap a un tractat constitucional europeu, cap a una veritable Constitució europea, són dues de les conseqüències d'aquest fre.

Un miratge va recórrer Europa entre les dècades de 1980 i 1990, amb l'emergència de nous estats fruit de la dissolució de la Unió de Repúbliques Socialistes Soviètiques (URSS). Aquest miratge va generar dues il·lusions:

Europa està lluny de reconèixer, protegir i promoure la seva riquesa lingüística per fer d'aquest reconeixement un factor d'integració dels ciutadans i ciutadanes

- a) la creença que aquest fenomen facilitaria la sobirania de les velles nacions sense estat de l'Europa occidental, menystenint que la independència d'aquelles nacions es veia facilitada per la doctrina dels EUA de promoure processos d'autodeterminació amb la condició que aquests augmentessin la seva àrea d'influència i que, en les acaballes de l'URSS, contribuïssin a la seva descomposició i acceleressin el pas de més territoris a l'economia de mercat;
- b) la convicció que aquestes noves nacions sobiranes contribuirien a reforçar la Unió Europea (UE). Els fets posteriors han desmentit aquesta hipòtesi en força casos, ja que algunes de les noves nacions europees provinents de l'antic bloc de l'est han jugat un paper clarament obstaculitzador dels progressos polítics de la UE, fins i tot prioritant les seves aliances amb els EUA.

Aquesta manca de consistència de l'Europa política, el nacionalisme dels estats, la llunyania i ineficiència de les institucions polítiques europees, la inexistència d'una Europa social que signifiqui un clar progrés en termes de drets democràtics i socials, i el seu feble paper internacional, fan que la ciutadania europea no percebi la UE com un projecte potent i important, amb la conseqüència d'una pertinença feble, quan no de la indiferència o, fins i tot, de l'oposició. La baixa participació en les eleccions al

Parlament Europeu i la poca expectativa pel que fa a les conseqüències dels seus resultats, no només vénen provocades per la desinformació, sinó també i principalment per la manca de consistència i credibilitat del projecte.

La persistència i la preeminència dels actuals estats nació dificulta que Europa sigui un contenidor polític cohesionat, inclusiu i articulador de la veritable diversitat europea. Desafecció, tendències centrífugues i nacionalismes excloents són algunes de les conseqüències derivades d'aquesta dificultat. El cas de les llengües n'és un bon exemple. Efectivament, per més que s'hagin produït alguns progressos en matèria de reconeixement i salvaguarda de la diversitat lingüística i que l'article 22 de la *Carta de Drets Fonamentals de la UE*¹ reconegui que el respecte per la diversitat lingüística és una de les bases democràtiques i culturals de la construcció europea, Europa està encara molt lluny de reconèixer, protegir i promoure tota la seva gran riquesa lingüística i de convertir aquest reconeixement en un factor d'integració dels ciutadans i ciutadanes que pertanyen a comunitats lingüístiques discriminades, malgrat tenir més parlants, com és el cas del català, que algunes de les llengües oficials pel fet de ser estatals. Malgrat això podem seguir afirmant que Europa és un escenari d'oportunitat per a seguir progressant en el reconeixement de les llengües de les nacions

---

¹ **CONSELL EUROPEU**, *Carta dels Drets Fonamentals de la Unió Europea*. Niça, 26 de febrer de 2001.

Un nou discurs i un nou projecte per a Europa esdevenen reptes necessaris, tant per als pobles que en formem part com per a la governança democràtica mundial

sense estat i que aquests progressos faran Europa més forta i cohesionada.

Una altra de les conseqüències de la feblesa europea és la dificultat per a refundar i reimpulsar les institucions mundials multilaterals, com l'ONU. En aquests moments la feblesa d'aquestes institucions és, entre d'altres motius, resultat de la feblesa del bloc europeu i de la seva incapacitat per contribuir a fer de l'ONU un veritable sistema democràtic de governança mundial. La transformació i reforçament de les institucions internacionals necessita també d'una Europa políticament forta.

Aquestes mancances són també paleses si fem referència als moviments socials i a les organitzacions de la societat civil a Europa. Malgrat el miratge que encara sostenim sobre la seva fortalesa i importància, cada dia es mostren més desorientats i mancats d'energia, en comparació amb els moviments d'altres continents i regions, que mostren una capacitat creixent per a influir en les agendes nacionals, regionals i globals. La manca d'un projecte polític sòlid per a Europa està directament relacionada amb la feblesa i manca de projecte de gran part dels seus moviments socials. Paradoxalment, però, la majoria d'aquests moviments es mostren francament antieuropeistes, per la manca d'un projecte social i democràtic per a Europa, esdevenint internacionalistes a escala global —oblidant l'europea—, o nacionalistes i corporativistes. Això genera grans buits i mancances en els seus discursos i marcs de referència.

Una Europa que podria ser

Davant d'aquesta crisi, un nou discurs i un nou projecte per a Europa esdevenen reptes necessaris, tant per als pobles que en formem part com per a la governança democràtica mundial.

La resposta a aquests reptes requereix, en primer lloc, recuperar i actualitzar els vells valors que fundaren l'ideal europeu: humanisme, drets humans, unió en la diversitat, tolerància, democràcia, resolució pacífica de conflictes, superació de les fronteres, justícia i inclusió social, contribució a la pau mundial i cooperació. En la mesura que Europa intenti reprendre aquest camí anirà retrobant allò que, en realitat, és el fonament de la identitat de la societat europea. Una societat que s'ha anat forjant, des de fa més de 2000 anys, a partir de valors que l'han empès a desenvolupar-se en termes democràtics.

Estic pensant no tan sols en la tradició que ens ve dels filòsofs i dels polítics grecs, de les diverses dinàmiques que van permetre l'auge de les llibertats en l'anomenat Renaixement i del trencament de l'Antic Règim, que té un punt àlgid en la primacia de la sobirania en l'Home, sinó també en tot el procés que gira a l'entorn del que s'ha dit el principi de les nacionalitats. Aquest principi, a partir del qual es configuren les formulacions i els continguts dels drets dels pobles, han portat a elaborar una doctrina sobre la primacia dels pobles per damunt de les estructures que li han servit per a organitzar-se, si bé a hores d'ara resta l'assignatura pen-

Les nacions sense estat, si arriben a articular-se en una plataforma comuna, poden ser un dels motors de la nova Europa i d'un nou europeisme

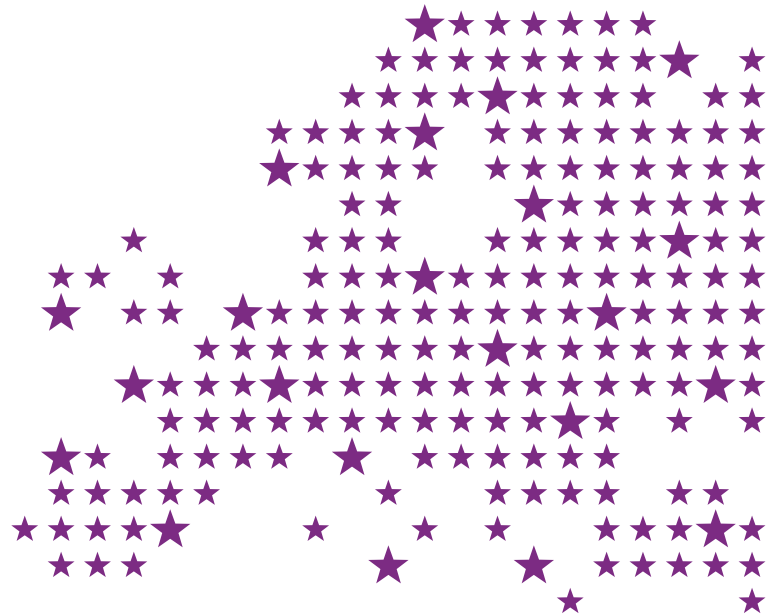
dent de tants pobles que no han pogut encara accedir sobiranament a la pròpia organització. Aquest fet ha generat o alimentat els conflictes més violents que ha conegut Europa durant els últims 100 anys: les dues guerres mundials i les guerres locals que han tingut moments àlgids en els Balcanes. A la vegada, aquests mateixos conflictes han ajudat a obrir els ulls dels més interessats en arribar a una pau duradora i justa dintre d'Europa, en el sentit que, d'una banda, no pot haver-hi pau si hom pretén reduir-la al silenci de les armes, i de l'altra, si no es posa damunt la taula de les negociacions el respecte universal dels drets humans individuals i col·lectius. Recordem com aquestes idees ja van aflorar en acabar-se les dues guerres mundials que tingueren l'epicentre a Europa. Després de la primera, amb els famosos catorze punts de Woodrow Wilson (1856–1924), en què el dret a l'autodeterminació dels pobles n'era un dels puntals, i després de la segona, amb el *Pacte Internacional de Drets Econòmics, Socials i Culturals*² i el *Pacte Internacional dels Drets Civils i Polítics*³ (1966) de l'ONU complementant la *Declaració Universal dels Drets Humans*⁴ (1948) on figura també el dret a l'autodeterminació com un dels drets fonamentals per a construir un món democràtic i just.

---

2 *Pacte Internacional de Drets Econòmics, Socials i Culturals*. Assembla General de les Nacions Unides. Nova York, 16 de desembre de 1966.

3 *Pacte Internacional dels Drets Civils i Polítics*. Assembla General de les Nacions Unides. Nova York, 16 de desembre de 1966.

4 *Declaració Universal dels Drets Humans*. Assembla General de les Nacions Unides. París, 10 de desembre de 1948.

En el marc de la construcció d'una nova Europa, el dret a l'autodeterminació pot esdevenir un antídote dels nacionalismes reaccionaris i excloents d'alguns dels seus estats

En segon lloc, relacionat amb el que acabo de recordar, cal identificar cadascun dels actors que poden aportar un nou impuls a la renovació del projecte europeu, en termes d'aprofundiment de la pau i dels seus condicionants, com són la convivència democràtica i la mateixa construcció de la pau mitjançant la defensa dels drets dels pobles. Les nacions sense estat d'Europa poden ser actors destacats d'aquest procés de refundació i de reforçament d'Europa, així com uns dels seus principals beneficiaris. Efectivament, les nacions sense estat pateixen –com Europa– les conseqüències de la pervivència de les limitacions en l'aplicació dels drets dels pobles i les fronteres estatals que les fragmenten, marginen i impedeixen el reconeixement i exercici d'aquests drets, a la vegada que són una de les causes principals de tantes divisions que frenen la construcció de la UE. En tot cas, les nacions sense estat, siguin petites siguin grans, són les capdavanteres en la defensa dels drets dels pobles i, sovint, les úniques que en el panorama europeu tenen aquesta defensa com un tema prioritari en la seva agenda de reflexió i treball.

En definitiva, les nacions sense estat, si arriben a articular-se en una plataforma comuna, poden ser un dels motors de la nova Europa i d'un nou europeisme. Una Europa unida i veritablement democràtica, sense fronteres, en la qual tots els pobles tinguin reconeguts els seus drets col·lectius i, entre ells, el dret a decidir i on les idees bàsiques del federalisme i el principi de subsidiarietat prenguin el relleu que haurien de tenir i regulin les relacions polítiques.

Dintre d'aquesta línia, la construcció d'una Europa social, en què l'aprofundiment en els drets col·lectius fos també un motor per a progressar en el conjunt dels drets humans i dels drets socials, facilitaria una nova aliança europeista, en la qual podrien confluïr nacions sense estat i moviments socials compartint l'objectiu de construir una Europa unida, democràtica, inclusiva, social i solidària.

Paradoxalment, en el marc de la construcció d'una nova Europa, el dret a l'autodeterminació de les nacions sense estat podria esdevenir un antídote dels nacionalismes reaccionaris i excloents d'alguns dels seus estats.

Sens dubte, la construcció i aplicació d'aquesta estratègia requereix l'articulació de diverses iniciatives polítiques: aliances, en primer lloc, amb les nacions sense estat més consolidades d'Europa, potenciació d'una xarxa amb totes les nacions sense estat europees, aliances extensives als moviments socials i polítics europeus i a escala global.

D'aquí, d'aquests plantejaments, n'hauria de néixer un nou discurs sobre Europa. En particular ara que es troba en via morta el muntatge del discurs que hom vol transmetre a través de l'anomenada Constitució Europea⁵, que no arriba a convèncer ben bé a ningú, ni tan sols aquells que hi han votat a favor. Es tracta d'un nou discurs que, d'entrada, ha de vèncer els prejudicis que planen, precisament, sobre l'entitat de les nacions sense estat, com si

---

⁵ *Tractat pel qual s'estableix una Constitució per Europa*. Consell Europeu. Roma, 29 d'octubre de 2004.

El nou discurs s'ha de basar en la Unió en la Diversitat: l'ideal de respectar la diversitat com la manera europea de viure la unió entre tots els seus membres, les persones i els pobles

fossin la pròpia d'uns grups que encarnen els eterns perdedors que només es fan veure per a reivindicar utopies o futurs fundats en l'anacronisme. El nou discurs se centra en com encarnar més plenament l'objectiu d'una Europa que esdevingui igualment de i per a tothom, objectiu expressat en aquella petita frase, adoptada pels mateixos estats membres de la UE, que defineix allò que, en realitat, hauria de ser la nova Europa: la Unió en la Diversitat. És a dir, la constant aproximació en tots els nivells, polítics, socials, econòmics, culturals... a l'ideal de respectar la diversitat existent com la manera europea de viure la unió entre tots els seus membres, les persones i els pobles. Sense excepció. Ni que sigui, com haurà de ser, superant ideologies i organitzacions que impedeixen que, en realitat, tothom, individualment i col·lectivament, se senti coresponsable, sobiranament coresponsable, de la construcció d'una Europa capaç de deixar, definitivament, enrere les causes que la dividiren i enfrontaren els seus membres, els uns contra els altres.

Certament, la proposta d'aquest nou discurs europeu pot sonar utòpica. Però és, al meu entendre, la que fa creïble que una altra Europa és possible. |

+ INFO

Fonts

- **CONSELL EUROPEU**, *Carta dels Drets Fonamentals de la Unió Europea*. Niça, 26 de febrer de 2001.
- *Declaració Universal dels Drets Humans*. Assemblea General de les Nacions Unides. París, 10 de desembre de 1948.
- *Pacte Internacional dels Drets Civils i Polítics*. Assemblea General de les Nacions Unides. Nova York, 16 de desembre de 1966.
- *Pacte Internacional de Drets Econòmics, Socials i Culturals*. Assemblea General de les Nacions Unides. Nova York, 16 de desembre de 1966.
- *Tractat pel qual s'estableix una Constitució per Europa*. Consell Europeu. Roma, 29 d'octubre de 2004.